

Bjørnar Aaseng

Hayek og samfunnets kunnskap

Bacheloroppgave i Filosofi

Veileder: Kjartan Koch Mikalsen

Mai 2020

Bjørnar Aaseng

Hayek og samfunnets kunnskap

Bacheloroppgave i Filosofi
Veileder: Kjartan Koch Mikalsen
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for filosofi og religionsvitenskap

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Bacheloroppgave: Hayek og samfunnets kunnskap.

1. Introduksjon.

Friedrich von Hayek fortsetter å fascinere. En av hovedgrunnene til dette er nok bredden på forfatterskapet. Hayek hadde meninger om (og uttalte seg om) alt fra økonomiske spørsmål, til problemer innenfor politisk filosofi, og teorier om hvordan bevisstheten forholder seg til virkeligheten. Det er derfor vanskelig å gi et entydig bilde av Hayeks bidrag. Derfor vi må velge et utsnitt når vi her skal snakke om og analysere Hayeks tenkning. Når det kommer til det spesifikke ved Hayeks bidrag til politiske filosofi, noe som skiller han fra andre nyliberale tenkere, er det Hayeks kunnskapsteori vi tenker på. Hvis man ikke besitter kunnskap om hvordan samfunnet fungerer, er det vanskelig å argumentere for at aktører som staten kan gripe inn på en tilfredsstillende måte. Hvis man allikevel prøver, kan det få katastrofale følger.

Det er i hvert fall hva Hayek argumenterer for i *Law, Legislation and Liberty* (verket ble utgitt i tre bind mellom 1973 og 1979). Her blir det derfor sett på hvordan Hayek forstår den kunnskapen man har i samfunnet og hvordan aktører handler i samfunnet, med et særlig fokus på første bind av *Law, Legislation and Liberty* (med undertittelen *Rules and Order*, opprinnelig utgitt 1973). Dette foregår i to deler. I den første delen kommer det en redegjørelse for Hayeks argumenter. Til å begynne med blir det sagt noe generelt om Hayeks kunnskapsteori. Det pekes på likheter mellom Hayek og Poppers syn på kunnskap, og at står Hayek for en kritisk rasjonalisme. Hayek mener også at vi ofte har en feilaktig forståelse av fornuften.

Dette er et tema som dukker opp igjen i det Hayek sier om de samfunnsreglene man følger. Det vanlige er at man tenker seg at fornuften kan styre og lede samfunnet. Hayek er skeptisk til at fornuften kan ha denne rollen, og han er kritisk ovenfor mye av den moderne tenkningen om samfunnet. Dette betegner Hayek som konstruivistisk rasjonalisme, og det sammenlignes med Hayeks kritiske rasjonalisme. Det er de som følger regler, som bruker fornuften på en rett måte. De anerkjenner at fornuften har begrensninger. Regler følges fordi de ser ut til å fungere for andre, og når man har fulgt regler over lengre tid, har det dannet seg en tradisjon. Hayek mener derfor at de fleste handlingsmønstrene i samfunnet har et tradisjonelt grunnlag.. Siden alle følger de samme reglene, er det også orden og oversiktighet i samfunnet. Det er vanskelig å tenke ut helt sikre grunner til at man bør handle på en spesiell måte, men tradisjonelle regler gir samfunnet et felles utgangspunkt og sikre forventninger. Hayek tenker seg at denne argumentasjonen er en videreføring av den skotske opplysningens forståelse av samfunnsfenomener. I likhet med de mener Hayek at samfunnsorden er noe som har oppstått spontant. Hayek forstår også denne tankegangen som en form for kulturrevolusjon.

Et lignende syn gjenfinnes i Hayeks syn på lover. Dette er også en form for spontan orden. De har blitt til over tid, og har ikke blitt planlagt. Men lovverket innebærer en institusjonalisering av samfunnsregler og -normer. Juryer dømmer på bakgrunn av allerede eksisterende regler, men gjennom dette blir disse også en del av lovverket. Hayek innfører et skille mellom nomos (fremvokst lov) og thesis (lovgivning, planlagt lov). Det pekes også på at Hayek mener at dommere har en privilegert i samfunnsordenen. Dommere forbereder og finjusterer systemet, og har derfor en spesiell innsikt i hvordan samfunnets regler fungerer. Det spesifiseres også at Hayeks syn på lovens funksjon er at den skal unngå maktmisbruk. Men dette er en funksjon som holder på å gå tapt i moderne samfunn, hvor forskjellige aktører og interessegrupper forsøker å kontrollere samfunnet. Denne ambisjonen finnes ifølge Hayek oftest hos moderne parlamenter.

I den andre delen kommer det en mulig kritikk av disse argumentene. Det trekkes noen likheter mellom Hayek og den skotske opplysningsfilosofen som Hayek benytter seg av når han snakker om spontane ordener: Adam Ferguson. Det pekes på de elementene av Fergusons tenkning som Hayek utelater, og hva dette kan bety for Hayeks tanke om kulturrevolusjon. Det blir spurt om Hayek burde ha benyttet seg av Burkes argumenter for tradisjonen i større grad, og om Hayek, i likhet med Robert Nozick, burde hatt et moralsk argument, basert på naturlige rettigheter, når han setter frem grunnlaget for markedet. Hayek har en ambisjon om at hans argumenter skal være vitenskapelige, men det spørres i hvilken grad dette er overbevisende. Det pekes også på at Hayeks tanker om imitasjon (at alle følger de samme reglene) kan ha uheldige virkninger. Det pekes på gruppedynamikker hvor imitering av andre kan uheldige utfall, og at det kan være vanskelig å unngå slike situasjoner hvis man følger Hayeks tankegang. Dette skyldes at Hayek fremmer en form for dualistisk tenkning hvor selvdestruktiv regelfølgning kan være vanskelig å forestille seg. Det pekes også på svakheter ved Hayeks tenkning om loven. Det at man blir styrt av lover er en forutsetning for at man kan leve i frihet, men det er ikke det eneste som kreves. Man kan bli styrt av lover, og allikevel bli styrt av dårlige lover. Dette gis ikke nok oppmerksomhet av Hayek, og det skyldes at han ser for seg at lovens spontane formering er tilstrekkelig. Andre krefter som også er med på å forme loven, og som gjør at man har gode lover, som politiske kompromisser, underprioriteres av Hayek. Til slutt trekkes det en sammenligning mellom Hayek og konservativ tenkning. Hayek benytter seg av konservativt tankegods, men kan ikke betegnes som en konservativ filosof. Konservative tenkere som Roger Scruton peker på at Hayek er ganske selektiv når det kommer til de sidene ved tradisjonen som han liker. Det blir derfor spurt i hvilken grad Hayeks kombinerings av liberale og konservative tanker er vellykket.

2. Reglene man må følge.

Hvis man vil forstå det systemet *Law, Legislation and Liberty* er bygd på, og hvordan det ideelle markedssamfunnet skal fungere, må man først se på hvilke utfordringer som det moderne samfunnet står ovenfor. Ifølge Hayek er hovedproblemet at man har begynt å bevege seg bort fra liberale prinsipper og at man er i ferd med å miste friheten.¹ Dette er en problemstilling man gjenkjenner fra Hayeks tidligere tenkning. Allerede i det første bidrag til politiske filosofi, *The Road to Serfdom* (1944), hadde Hayek satt fram tanken om at vestlige samfunn mister sin frihet hvis staten gjør omfattende inngrep i markedet. Den negative innflytelsen fra omfattende velferdssystemer er en del av dette problemet. Når man satt opp velferdssystemer, foretok man en form for planlegging, og tanken om at dette hadde vært vellykket, førte til at man også kunne tenke seg å kontrollere flere sektorer av økonomien. Etter å ha tatt over et område, ville man så ta over enda flere, og slik ville man skritt for skritt til slutt ta over hele økonomien. Med det ville man til slutt miste friheten, for uten privat eiendom og private foretagender er friheten umulig. Man kan kanskje mene at Hayek overdriver, men at staten prøver å kontrollere sivilsamfunnet, er en gjennomgående bekymring i hans tenkning. Friheten er noe som lett kan mistes i den moderne verden, og det at friheten har så dårlige vilkår, og at den er så utsatt, fører Hayek ofte til en form for dualistisk tankegang hvor det som sikrer friheten settes opp mot det som truer den.² Det at friheten er i ferd med å gå tapt er et nøkkeltema i Hayeks tenkning.

I *Law, Legislation and Liberty* er det Hayeks kunnskapsteori som er bakgrunnen for denne tankegangen. En forutsetning for Hayek er at vi har en begrenset fornuft og at det er ingen aktører i samfunnet som har tilfredsstillende informasjon om alt som skjer i samfunnet. Hayek sammenligner den posisjon man har når det kommer til informasjon om samfunnet med arbeidsdelingen i samfunnet: Enhver person i samfunnet kan bare utføre et begrenset antall arbeidsoppgaver, og på samme måte sitter man bare inne med et bruddstykke av informasjon.³ Kunnskapen om hva som skjer i samfunnet er derfor fragmentert, og siden man aldri sitter inne med en noenlunde tilfredsstillende mengde med informasjon, er samfunnet i en viss grad ugjennomtrengelig for fornuften. Men dette er noe man ikke innser ifølge Hayek. Han mener at det er vanlig at man blir fristet til å tro at man kan planlegge økonomien. Problemet er derfor ikke bare at sosialister tror at man kan planlegge samfunnsproduksjon, men at mange moderne ideologier har et feilaktig syn på fornuften: «All the totalitarian doctrines, of which socialism

---

¹ Friedrich August von Hayek, *Law, Legislation and Liberty: A New Statement of the Liberal Principles of Justice and Political Economy*, London: Routledge, 2013, s. 1-2.

² Andrew Gamble, *Hayek: The Iron Cage of Liberty*, Cambridge: Polity Press, 1996, s. 41-42.

³ Gamble, Andrew. 2006. «Hayek on knowledge, economics, and society.» I *The Cambridge Companion to Hayek*, redigert av Edward Feser, s. 114. Cambridge: Cambridge University Press.

is merely the noblest and most influential, indeed belong here. They are false, not because of the values of which they are based, but because of misconception of the forces which have made the Great Society and civilization possible.»⁴ Moderne ideologier lider av en form for hybris når det kommer til fornuften.

Allikevel har Hayeks skepsis grenser. Når det kommer til naturvitenskapene, er Hayek enig i at man har kommet frem til en viss form for kontroll over naturen, men dette gjelder ikke den kunnskapen man kan ha om samfunnet og hvordan det har utviklet seg.⁵ Hayek etablerer en dualisme mellom kunnskap om samfunnet og naturvitenskapene. Det er i vår kunnskap om samfunnet at man er mest begrenset. I synet på kunnskapen man har om samfunnet finnes det også en sammenligning med Popper. Andrew Gamble mener at Hayek, i likhet med Popper, stilte seg kritisk den kunnskapen man kunne ha om samfunnet, og en tilsvarende tvil til at man kunne kontrollere samfunnet med den kunnskapen man sitter inne med.⁶ Man bør derfor begrense ambisjonene, og heller prøve seg frem, når det kommer til det man forsøker å gjøre i samfunnet. John Gray finner en tråd tilbake til Kant i Hayeks tankegang: Man kan vite noe om naturens nødvendighet, fornuften kan fortelle oss om dette, men samtidig også akseptere at man har frihet, selv om man ikke kan forklare dette.⁷ Skillet mellom disse kunnskapsområdene kan derfor spores tilbake til hvordan menneskesinnet i det hele tatt forholder seg til virkeligheten. Menneskelig frihet er alltid uoverskuelig.

Dette sier også noe om friheten man finner på markedet. Det er på markedet man finner frihet, og det vil bestandig finnes frihet fordi markedet eksisterer. Markedet stiller et krav om at man må spesialisere seg. Fordi ingen kan utføre alle typer arbeid, og må holde seg innenfor et avgrenset område, er det også slik at kunnskapen i samfunnet nødvendigvis må være spredt utover alle medlemmene i samfunnet.⁸ Arbeidsforholdene i samfunnet er derfor en kilde til at det hersker så mye permanent uvitenhet, for med moderne arbeidsdeling vil det bestandig eksistere områder og problemer som man ikke vet noe om og som man er ute stand til å forutse. Men selv om det hersker uvisshet i samfunnet, betyr dette at det også eksisterer muligheter for frihet. Hvis man sitter inne med kunnskap som ingen andre vet om, eller som de ikke vet hvordan de skal bruke, har man en mulighet til å benytte denne kunnskapen for personlig

---

⁴ Friedrich August von Hayek, *Law, Legislation and Liberty: A New Statement of the Liberal Principles of Justice and Political Economy*, London: Routledge, 2013, s. 6.

⁵ Thomas Bierbricher, *The Political Theory of Neoliberalism*, Stanford: Stanford University Press, 2018, s. 121-122.

⁶ Gamble, Andrew. 2006. «Hayek on knowledge, economics, and society.» I *The Cambridge Companion to Hayek*, redigert av Edward Feser, s. 117-118. Cambridge: Cambridge University Press.

⁷ John Gray, *Hayek on Liberty*, 3. utg. London: Routledge, 1998, s. 4-7.

⁸ Friedrich August von Hayek, *Law, Legislation and Liberty: A New Statement of the Liberal Principles of Justice and Political Economy*, London: Routledge, 2013, s. 14.

vinning. At man har et marked er derfor en forutsetning for at man kan ha frihet. I en viss forstand kunne man nok derfor si at Hayek, nesten ved slutten av sin karriere, gjentar argumenter som dukket opp i sosialismedebatten for mange tiår tidligere, for allerede der diskuterte man om sosial planlegging var mulig og ønskelig.⁹ At det er umulig å planlegge økonomien på en rasjonell måte, er derfor et gjennomgangstema i Hayeks tenkning. Men det har også et videre omfang i den senere tenkning, siden det her menes at det meste av kunnskap vi har om samfunnet er usikkert. Hayek taler derfor en kritisk rasjonalisme: En form for fornuft som er klar over hvilke begrensninger fornuften har.

Det samme gjelder for den tankegangen Hayek stiller seg i opposisjon til. Som vi har sett er det en form for sosialisme Hayek vil unngå, men i seg selv peker dette mot et dypere problem. Hovedfaren som identifiseres, er konstruktivisme, en form for rasjonalisme som er opptatt av å konstruere og kontrollere virkeligheten. Man har alltid, ifølge Hayek, vært fristet til å planlegge og styre økonomien. Men her blir det sett på som en konstant tilbøyelighet og refleks i menneskesinnet. Sosialismen er en avart av denne type tenkning og kan føres tilbake til denne tankegangen. Dette ser man også i de eksemplene som Hayek velger når han vil illustrere dette tankesettet. Det er ikke Marx som er opprinnelsen at man tenker slik, for i moderne tid finner man dette allerede hos Descartes og Hobbes, og man kan gjenfinne denne måten å tenke på hos primitive mennesker.¹⁰ Problemet er ikke bare at det moderne mennesker lar seg forlede av ideologier og det de lover. Dette er problematisk nok, men mennesket lar seg forlede av sine eldste og verste tilbøyeligheter. Tanken om at man kan omorganisere virkeligheten, bare fordi man ønsker det og fordi man tenker at dette er mulig, er en tilbøyelighet som har dype røtter i menneskets natur.

Mennesket faller stadig form en feilaktig form for rasjonalisme, noe man ifølge Hayek kan se hvis man gransker Hobbes og Descartes. Begge to tenker seg at de sitter inne med sikker kunnskap, men dette er en form for overtro som skyldes at man tror at fornuften er allmechtig. Hayek sier at slik en kunnskap må være i stand til å overskue samfunnet: «Complete rationality of action in the Cartesian sense demands complete knowledge of the relevant facts. A designer or engineer needs all the data and full power to control or manipulate them if he is to organise the material objects to produce the intended results.»¹¹ Men det vi forholder oss til i samfunnet er at vi befinner oss i uvitenhet: «But the success of action in society depends on more particular

---

⁹ Caldwell, Bruce, 2006. «Hayek and the Austrian Tradition.» I *The Cambridge Companion to Hayek*, redigert av Edward Feser, s. 28. Cambridge: Cambridge University Press.

¹⁰ Friedrich August von Hayek, *Law, Legislation and Liberty: A New Statement of the Liberal Principles of Justice and Political Economy*, London: Routledge, 2013, s. 10-11.

¹¹ *Ibid*, s. 13.

depends on more particular facts than anyone can possibly know. And our whole civilization in consequence rests, and must rest, on our *believing* much that we cannot *know* to be true in the Cartesian sense.»¹² Dette er noe man ikke slipper unna, for kunnskapen i samfunnet er uoverskuelig. Man kan kanskje forestille seg at man, hvis man hadde noen sikre kunnskaper, og at man derfor hadde et sikkert utgangspunkt, at man kunne utarbeide en metode som kunne virkeliggjøre den kunnskapen man sitter inne med. Da kunne man kanskje snakke om kunnskap som kunne ha en innvirkning på samfunnets utvikling. Men det er nettopp en slik kunnskap Hayek mener er umulig, og selv om man argumenterer for dette, er det en illusjon at man har en slik kunnskap.¹³

Hvis man vil bruke fornuften, må man derfor se andre steder. De som følger regler, unngår de feilene som oppstår når man prøver å organisere virkeligheten etter den kunnskapen man tror man har. Den setter opp regler for hva man burde gjøre, anerkjenner ifølge Hayek at utgangspunktet er uvitenhet og den usikkerheten dette medfører. Den som følger regler trenger heller ikke denne typen kunnskap. Reglene forteller hva man burde og ikke burde gjøre i mange forskjellige situasjoner, og det er alt de er i stand til å gjøre.¹⁴ Men dette er positivt ifølge Hayek, for man behøver ikke å være allvitende for å følge regler. Det eneste man trenger å vite er hva en regel, som at man ikke bør stjele, forteller om den situasjonen man for øyeblikket befinner seg i. Det at man følger regler, at man lar seg binde av regler, innebærer også at man holder samfunnet sammen. Når man følger regler, følger man eksempler som tidligere generasjoner har satt, og dette er en form for oppsamlet kunnskap som viser hvordan man skal navigere når det kommer til virkeligheten. Man kan derfor ikke ha kunnskap om alt som skjer i samfunnet, men man kan ha kunnskap om de reglene som et samfunn følger.¹⁵ Reglene binder mennesket til fortiden, for de reglene man følger, er et vev av konvensjoner, aksepterte praksiser, og tradisjonell visdom. Tankegangen ser ut til å være at de som har fulgt de reglene vi følger, er det som kan sies å ha vært våre forfedre, og som har tilhørt samme samfunn som oss. Et samfunn er en gruppe som følger de samme reglene. For det er når man gjenkjenner de som følger de samme reglene som en selv at man gjenkjenner medlemmene av det samme fellesskapet.¹⁶

Denne oppsamlingen av regler, som er en tradisjon grupper velger å følge, står også ved opphavet til den moderne verden. Uten de reglene man følger, og uten det at andre også ser på

---

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid, s. 18-19.

¹⁵ Gamble, Andrew. 2006. «Hayek on knowledge, economics, and society.» I *The Cambridge Companion to Hayek*, redigert av Edward Feser, s. 123. Cambridge: Cambridge University Press.

¹⁶ Friedrich August von Hayek, *Law, Legislation and Liberty: A New Statement of the Liberal Principles of Justice and Political Economy*, London: Routledge, 2013, s. 20.

disse som verdifulle og velger å følge denne tradisjonen, hadde man ikke levd i moderne samfunn. Den moderne verden har et tradisjonelt fundament, et faktum som ifølge Hayek sjeldent anerkjennes. Men fordi man følger regler, oppstår det også orden i samfunnet, selv om ingen har planlagt dette eller forestilt seg at dette var målet.¹⁷ Fornuften er hjelpeløs når det kommer til å skape orden, og det var ingen, ifølge Hayek, som tenkte seg at regelfølgning ville skape orden til å begynne med. Man fulgte regler fordi det ikke eksisterte noe bedre alternativ, men siden man, som en gruppe, bestemte seg for å følge de samme reglene, begynte det etter hvert å oppstå orden, oversiktighet, og homogenitet i samfunnet. At man ikke lever i kaos, til tross for at fornuften er hjelpeløs, skyldes at man kan støtte seg på den uartikulerte visdommen man gjenfinner i tradisjoner. Hayek sammenligner utviklingen av tradisjonen hvordan språket, lovene, moralen og valutaen har utviklet seg, for de fleste bruker språket uten å tenke over hvordan det fungerer, og aksepterer dette uten over tenke over det.¹⁸ Språket er kanskje det heldigste eksemplet. Man kan ikke endre hvordan språket fungerer selv om man finner et mer fornuftig språk, og de endringene som skjer i språket, skjer over lengre tid, uten at noe kan hevde å stå bak det. Noe lignende kan sies om hvordan Hayek forestiller seg at samfunnslivet fungerer. Man burde bruke fornuften til å forstå slike fenomener. Dette er den positive siden ved Hayeks tanke om en kritisk rasjonalisme, en form for rasjonalismen som vet hva fornuften kan og ikke kan gjøre, men dette er også en innsikt holder på å gå tapt siden konstruister tenker seg at man står fritt til å konstruere samfunnet.¹⁹ Den moderne bruken av fornuften er ødeleggende når det kommer til å forstå tradisjonell visdom.

Når Hayek skal beskrive den rette bruken av fornuften, ender han opp med en form for kulturrevolusjon, og Hayek ser på den skotske opplysningen (Adam Ferguson, Adam Smith, David Hume) som et eksempel på hvordan man bør tenke seg dette. Et nøkkelargument i den skotske opplysningen var at orden og regularitet i samfunnet kan oppstå av menneskelige handlinger, uten at man trenger å planlegge dette. Dette er en form for kulturrevolusjon, om enn en noe eksentrisk versjonen av evolusjonstankegang. Hayek mener at han har funnet en alternativ vitenskap, som unngår de feilene man finner Hayek hevder at de skotske opplysningsfilosofene både var forløpere for Darwin og at de på visse områder var mer avanserte og klarsynte enn senere evolusjonær tenkning.²⁰ Darwin, ifølge Hayek, var en

---

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid, s. 20 og 24-25.

¹⁹ Gamble, Andrew. 2006. «Hayek on knowledge, economics, and society.» I *The Cambridge Companion to Hayek*, redigert av Edward Feser, s. 124. Cambridge: Cambridge University Press.

²⁰ Friedrich August von Hayek, *Law, Legislation and Liberty: A New Statement of the Liberal Principles of Justice and Political Economy*, London: Routledge, 2013, s. 23.

banebrytende biolog, men Darwin klarte ikke å forklare hvordan samfunnet utviklet seg. Hvis man vil forstå dette, må man gjenoppdage de innsiktene man finner hos den skotske opplysningen. Den rette bruken av fornuften kan man gjenfinne hos den skotske opplysningen, siden man her blir klar over at det man setter pris på, og verdsetter ved det moderne samfunnet, har blitt til lange perioder av prøving og feiling. Samfunnets spontane utvikling utelukker at man kan omskape virkeligheten eller at man med sikkerhet kan hevde at man vet hva man burde gjøre. Man burde bli klar over at man bare kan holde seg til gode regler, og at det er dette som fører til fremskritt i samfunnet. Men fordi man er ute av stand til å akseptere at man er uvitende, prøver man stadig å bruke en form for fornuft som er undergravende og som ødelegger tradisjoner.²¹ Hvilken type fornuft man velger å bruke, er derfor av stor betydning.

3. Hvordan lovene ble til.

Men regler er ikke det eneste som holder samfunnet sammen. Lovverket stabiliserer samfunnet og gjør det oversiktlig. Det som gjelder for regler, gjelder også for lover. Ifølge Hayek eksisterer lovene før lovgivning, og man finner ingen eksempler på et lovverk som er konstruert av fornuften.²² Lovene er nok et eksempel på en spontan orden. Men lover er også forskjellig fra regler på mange punkter. For selv om de fleste lover er vokst frem over tid, og derfor ligner på regler, er det også slik at lovverket er i stand til å avgjøre konflikter og disputer som oppstår mellom medlemmene i et samfunn.²³ Lovene står derfor i en viss forstand over samfunnet, noe som er logisk nok siden et lovverk som gikk i ett med samfunnet ville vært meningsløst. Hayek mener tross alt lovverket skal gi medlemmene av et samfunn rettssikkerhet. Men samtidig er det en forbindelse til reglene man følger i samfunnet. Det er vanlige personer som sitter i juryer og de kommer til en slutning på bakgrunn av akseptert praksis; men i en rettsal blir dette til gjentatte slutninger som blir lover.²⁴ Man kunne derfor snakke om en institusjonalisering av allerede eksisterende regler i samfunnet. Lovene er nok en tradisjon i samfunnet og en institusjon som hjelper til å løse problemer i samfunnet.

Hayek tenker at dommere har en privilegert posisjon i dette systemet. Det er dommere som finner ut hva lovene burde være, ikke parlamenter eller regjeringer. Dommerens rolle er å oppdage passende regler, som kan gjelde for et stort antall situasjoner, og de tenker samtidig

---

²¹ Gamble, Andrew. 2006. «Hayek on knowledge, economics, and society». I *The Cambridge Companion to Hayek*, redigert av Edward Feser, s. 124-125. Cambridge: Cambridge University Press.

²² Friedrich August von Hayek, *Law, Legislation and Liberty: A New Statement of the Liberal Principles of Justice and Political Economy*, London: Routledge, 2013, s. 69.

²³ Skoble, Aeon J. 2006. «Hayek the philosopher of law.» I *The Cambridge Companion to Hayek*, redigert av Edward Feser, s. 174. Cambridge: Cambridge University Press.

²⁴ *Ibid*, s. 175.

over de feilene og hullene som eksisterer i lovverket, og prøver å finne ut hvordan lovverket kan best fungere.²⁵ Dommere forankrer loven, og den rollen de spiller, kan derfor beskrives som uvurderlig. De utøver skjønn og finner regler og prinsipper som finjusterer og forbedrer systemet. Men de kommer ikke med nye tanker. Det ser hvordan en nylig oppstått regel kan passe inn i den allerede eksisterende veven av regler, og bidrar derfor til at den spontane ordenen overholdes. Derfor har de en kunnskap, og et ansvar, som er sjelden i resten av samfunnet, og Hayek går så langt at beskriver dommere som en forlengelse av den spontane ordenen: «He assists in the process of selection by upholding those rules which, like those which have worked well in the past, make it more likely that expectations will match and not conflict. He thus becomes an organ of that order.»²⁶ Dommeren er også et slags samfunnsideal. Dommere finner frem til visdom som allerede finnes og prøver å forbedre systemet. Man kan finne mange feil i systemet, men det er ved å holde seg til den ordenen som allerede eksisterer, og ved at man prøver å forbedre denne ordenen, at man gjør fremskritt. Derfor er dette også et bilde på den rette måten å bruke fornuften.

Det ideale samfunnet, for Hayek, er et som blir styrt av lover. Nå er det vanskelig å si akkurat hva man mener med dette, for det er mange definisjoner på hva det betyr av man blir styrt av lover. Men man kanskje si at det, blant filosofer, finnes to innflytelsesrike definisjoner: «The first of these models can be attributed to Aristotle, who presented the Rule of Law as nothing less than the rule of reason. The second sees the Rule of Law as those institutional restraints that prevent governmental agents from oppressing the rest of society.»²⁷ Denne andre definisjon referer til Montesquieu og det er denne forståelsen av loven som Hayek følger. Lovene er til for å skape orden i samfunnet, og de setter også grenser for hva regjering kan gjøre. Men dette er også en forståelse av loven som holder på å gå tapt. Organisasjoner og interessegrupper vil ikke vente på den sakte utviklingen som den spontane ordenen krever, og vil løse dagens problemer så fort som mulig. Man lar derfor mektige samfunnsaktører si hva lovene burde være.²⁸

Dette er et problem for Hayek og han er kritisk til mye moderne lovgivning. Parlamentarisme kan hevde at det prøver å gjøre det beste for samfunnet, men parlamentet lager ofte lover som svarer til kravene til interessegrupper og organisasjoner. Man prøver ofte å forbedre

---

²⁵ Friedrich August von Hayek, *Law, Legislation and Liberty: A New Statement of the Liberal Principles of Justice and Political Economy*, London: Routledge, 2013, s. 93-94.

²⁶ Ibid, s. 113.

²⁷ Judith N. Shklar, *Political Thought and Political Thinkers*, Chicago: University of Chicago Press, 1998, s. 21-22.

²⁸ Friedrich August von Hayek, *Law, Legislation and Liberty: A New Statement of the Liberal Principles of Justice and Political Economy*, London: Routledge, 2013, s. 122-123.

livsgrunnlaget til en enkel gruppe, og derfor er mye av den moderne lovgivning en illegitim form for lovgivning ifølge Hayek. For når man prøver å forbedre grunnlaget til en gruppe, befaler man samtidig at andre grupper skal oppføre seg på en spesiell måte: Betale høye skatter, se på den favoriserte gruppen som spesiell, at man skal lede i et samfunn hvor man hjelper andre grupper frem. Dette er en form enighet som Hayek har vanskelig for å se for seg. Man kan bli enig om å opprette et sosial sikkerhetsnett, men en gruppe i samfunnet kan ikke bestemme dette på egenhånd. Det er noe som mer eller mindre må bli akseptert av hele samfunnet. Man ender derfor ofte opp med at parlamenter griper inn i samfunnet av vilkårlige grunner, og at man skaper en fare for at man vil forsøke å kontrollere samfunnet. Men har derfor gått fra den rette forståelsen av loven, for loven skal dempe konflikter, og den skal privatsfæren hvor andre ikke kan gripe inn.²⁹ Lovene skal opprettholde friheten i samfunnet, men loven skal ikke forsøke å skape noe nytt.

Hayek mener at det er to former for lover. Den første, som skapes som en spontan orden, kaller Hayek for nomos, og dette er en fremvokst lov, mens de lovene som kommer fra parlamenter, kalles for thesis, og er en form for konstruert lov.³⁰ Som vi har sett er nomos en form for frihetslover, mens thesis ofte er en form for tvangslov. Som andre steder hos Hayek kan dette spores tilbake til en misbruk av fornuften. Parlamenter går stadig utover deres rette funksjon, og dette skyldes til syvende og sist at man har en feilaktig forståelse av hva man kan gjøre, og at man tenker seg at man kan kontrollere samfunnet.³¹ De intellektuelle har mye av skylden for denne misforståelsen. Tenkere som Rousseau, Bentham og James Mill har bidratt til en radikaliserings og en forskyvning av det man forstår som lovens oppgave. Man tenker seg at parlamenter kan bestemme hva loven skal være. Men thesis (det vil si moderne lovgivning) tar derfor den plassen som nomos (aksepterte tradisjoner og praksiser) skulle hatt. Nomos reflekterer den kunnskapen som har vokst frem i samfunnet, mens thesis, som prøver å løse samfunnsproblemer, ofte baserer seg på ufullstendig informasjon.³² Moderne lovgivning oppfyller derfor ikke Hayeks krav til kunnskap. Den reflekterer noe en gruppe i samfunnet tror at de vil, men reflekterer ikke hele kunnskapen som finnes i samfunnet. I en viss forstand kan man derfor si at nomos har vokst frem av samfunnets helhetlige kunnskap.

---

²⁹ Friedrich August von Hayek, *Law, Legislation and Liberty: A New Statement of the Liberal Principles of Justice and Political Economy*, London: Routledge, 2013, s. 107-108.

³⁰ Skoble, Aeon J. 2006. «Hayek the philosopher of law.» I *The Cambridge Companion to Hayek*, redigert av Edward Feser, s. 176. Cambridge: Cambridge University Press.

³¹ Friedrich August von Hayek, *Law, Legislation and Liberty: A New Statement of the Liberal Principles of Justice and Political Economy*, London: Routledge, 2013, s. 123-124.

³² Skoble, Aeon J. 2006. «Hayek the philosopher of law.» I *The Cambridge Companion to Hayek*, redigert av Edward Feser, s. 177. Cambridge: Cambridge University Press.

4. En mulig kritikk av Hayek.

Et problem med Hayeks sene politisk filosofi, er at det hevder å være en form for vitenskap. Som vi allerede har sett, er den skotske opplysningen viktig for Hayek siden han mener at man her finner en form for kulturrevolusjon. I tillegg er dette en form for evolusjonær tenkning som, i hvert fall når det kommer til å forstå samfunnet, er overlegen Darwin. En kort sammenligning med en av hovedinspirasjonene for tanken om spontane ordener, Adam Ferguson, vil vise at dette nok kan problematiseres. Hos Ferguson finner man argumenter som minner om Hayek. Ferguson mente at samfunnet hadde utviklet seg på en spontan måte, og at ingen hadde hatt kontroll over denne utviklingen, og i tillegg finner man hos Ferguson argumenter for at man ikke bør forstyrre handelsmenn og at man må gjøre et skille mellom staten og sivilsamfunnet.³³ Man kan derfor se hvorfor Ferguson er en av byggeblokkene for Hayeks kulturrevolusjon. Men det eksisterer også forskjeller. Dette blir tydelig hvis man ser på Ferguson forklaring på spontane ordener. Det var ikke regelfølgning og de uforutsette resultatene som kom av dette, som var viktig for Ferguson. For grunnen til at mennesket ble ledet inn i det kommersielle samfunnet, var at mennesket ble ledet av Guds forsyn, og dette var også, for Ferguson (som hadde en viss nostalgi for de skotske klanene), en tragisk utvikling siden det førte til en nedgang av de krigerske dydene som gjorde en i stand til å forsvare samfunnet.³⁴ Det er derfor et nokså tvetydig tanke om fremskritt man finner hos Ferguson. Hayek, som har en høyere tanke om handel, ser nok på utbredelsen av handel som et mer positivt fenomen.

Man trenger selvsagt ikke å forlange at Hayek skal være enig med Ferguson i alt, for inspirasjon kan være selektiv. Men det er interessant å se hva Hayek utelater. Hayek bryr seg lite om rollen forsynet spilte i den skotske rollen. Men dette hadde en innflytelse på den skotske opplysningen, for forsynet spilte også en rolle i Adam Smiths tanke om den usynlige hånd, og tilsvarende lite interesse gis til de republikanske trekkene, som ser på markedet som en tvetydig samfunnsinstitusjon.³⁵ Hayek kunne nok viet mer oppmerksomhet til disse trekkene, men det er ikke poenget. Problemet til Hayek er at han vil vise til den skotske opplysningen som en form for kulturrevolusjonen og at man, ifølge Hayek, der kan finne en tankegang som viser til den rette bruken av fornuften. Det er klokt av Hayek å se bort fra slike elementer når han trekker frem den skotske opplysningen som et positivt eksempel, for man ville nok ikke akseptert et slikt argument. Men det gjør det samtidig vanskelig å se hvordan den skotske opplysningen er

---

³³ Whyte, Jessica. 2019. «The Invisible Hand of Friedrich Hayek: Submission and Spontaneous Order.» *Political Theory*, volum 47 (2): s. 157-158. doi: 10.1177/0090591717737064.

³⁴ *Ibid*, s. 175-177.

³⁵ *Ibid*, s. 159 og 170-171.

en mer avansert form for evolusjonstenkning enn den man finner hos Darwin. Hayek hevder dette, men det er åpent spørsmål om dette er tilfellet.

Grunnen til at man ender opp med slike spørsmål, skyldes Hayeks argumentasjon. Hayek gjør få forsøk på å skille det som er umoderne i forhold til Darwin, som forsynet hos Ferguson, og det som kan sies å peke utover den darwinistiske modellen. Man trenger kanskje ikke å gå så langt som Jessica Whyte, som mener at de tvetydighetene man finner i Hayeks modell leder til en form for tro, hvor troen sier at man må underkaste seg tradisjonen og markedet.³⁶ Man kan finne en viss støtte for dette i Hayeks argumentasjon, for regler er noe man aksepterer i mangel av noe bedre. Men problemet ligger nok også i at Hayek vil at hans form for kulturrevolusjon skal sees på som vitenskapelig, og at hans forsvar for hvordan samfunnet skal fungerer låner evolusjonsvitenskapens autoritet. Siden de færreste vil akseptere Hayeks argumenter som vitenskapelig i denne forstand, åpner det for en slik tvetydighet. Et av standardtrekkene til Hayek er å hevde at fornuften brukes på feil måte: «If indignant reformers still complain of the chaos of economic affairs, insinuating a complete absence of order, this is partly because they cannot conceive of an order which is not deliberately made and partly because to them an order means something aiming at concrete purposes [...]»³⁷ Dette virker nok overbevisende for Hayek, men de som ikke deler hans syn på hva fornuften er i stand til, vil nok ha vanskelig å se hvordan det er vitenskapelig begrunnet.

Det er derfor et spørsmål om Hayeks burde valgte et annet forbilde når han argumenterer for en form for kulturrevolusjon. Hvis Hayek i større grad hadde støttet seg på Edmund Burke, som nok er den tenkeren som Hayek i *Law, Legislation and Liberty* minner mest om, kunne man nok lettere akseptert at det var snakk om en kulturrevolusjon. Burkes argumenter for hvordan tradisjoner vokser frem, hvor nyttige konvensjoner er, og hvor lite en viss type fornuft kan utrette, ligger tross alt nærmere det Hayek vil argumentere for. Men selv om disse argumentene kan sies å være mer hensiktsmessig, er det et mer tydelig konservativ argument for den kunnskapen man kan ha om samfunnet. For Hayek hadde som en ambisjon å vise at hans kunnskapsteori var den riktige, og at han rettet opp misforståelser når det kom til bruken av fornuften.³⁸ Hvis man ikke er overbevist av Hayeks kunnskapsteori, vil nok hans argumenter virke mer normativ enn det Hayek i utgangspunktet tenkte seg. Kunnskapsteorien gjør det også vanskelig å argumentere fra et moralsk standpunkt. Hayek, i likhet Robert Nozick, ser på

---

³⁶ Ibid, s. 174.

³⁷ Friedrich August von Hayek, *Law, Legislation and Liberty: A New Statement of the Liberal Principles of Justice and Political Economy*, London: Routledge, 2013, s. 36.

³⁸ Gamble, Andrew. 2006. «Hayek on knowledge, economics, and society». I *The Cambridge Companion to Hayek*, redigert av Edward Feser, s. 129. Cambridge: Cambridge University Press.

markedet som sentralt for friheten. Men Nozick, til forskjell fra Hayek, baserer dette argumentet på naturlige rettigheter som staten skal beskytte og ikke foregripe seg på. Hayeks kunnskapsteori umuliggjør et slikt argument, men et slikt moralsk argument, som man også kan ut av med hjelp fra fornuften, er et fundament som Hayek mener man ikke kan bygge samfunnet på. Man kan argumentere for at Hayek ikke trenger slike argumenter, men det er samtidig en ressurs han ikke kan benytte seg av.

Men kan også spørre seg hvor gyldige de konklusjonene Hayeks er. Hayek forestiller seg at medlemmene i det samme samfunnet, vil følge de samme reglene. Dette skildres som ganske positivt av Hayek. Men man kan forestille seg tilfeller hvor dette er mindre heldig. Hvis sammenhengen i samfunnet skyldes at man følger de samme tradisjonene, og at man imiterer de reglene som ser ut til å fungere på den måten, åpner det også for situasjoner hvor etterfølgelsen av regler kan utvikle seg i en rent negativ retning. Ifølge Hayek kan man gradvis luke ut de reglene som ikke lenger fungerer eller som ikke lenger har noen hensikt, men man kan også tenke seg situasjoner hvor omstillinger er umulig. Som Jean-Pierre Dupuy skriver om Hayeks samfunnsteori, er det lett å forestille seg at den etterligningen som ligger til grunn for Hayeks teori av og til kan gli inn i det katastrofale: «Generalized imitation has the power to create worlds that are perfectly disconnected from reality: at once orderly, stable, and totally illusory. It is this 'mythopoetic' capacity that makes it so fascinating.»³⁹ Dupuy nevner fenomener som massepanikk, og det inkluderer også fenomener som massepanikk på markedet, og tenker da særlig på finanskriser, et fenomen som Hayek for det meste forstod som myndighetens feil.

Når dette nevnes, er det for å peke på at Hayek gir lite oppmerksomhet til slike utviklinger. Hayek ville nok sagt at et samfunn som går under, eller som havner i problemer fordi det følger dårlige regler, har blitt ledet i feil retning av kulturrevolusjonen. Men regelfølgning i seg selv kan nok være langt mer tvetydig enn det Hayek forestiller seg. Man kan tenke på tradisjoner som fungerer for det meste av tiden, men hvor man finner skyggesider eller kanskje til og med et ondsinnet potensiale som av og til dukker opp. Med tid forsvinner heller ikke denne feilen ved tradisjonen, og man får derfor ikke en justering i den forstand som Hayek tenker seg. Dupuy nevner for eksempel at tradisjoner kan føre til vold, til fordomsfullhet, og av og til det bisarre eller ut i ren irrasjonalitet.⁴⁰ Men kan nok derfor finne sider ved tradisjoner som er langt mer tvetydige enn det bildet Hayek presenterer.

---

³⁹ Dupuy, Jean-Pierre. 2004. «Intersubjectivity and Embodiment.» *Journal of Bioeconomics*, vol 6 (3): s. 283-284. doi: 10.1007/s10818-004-2926-4.

⁴⁰ Ibid, s. 291-292.

Det samme gjelder for Hayeks forståelse av loven. Joseph Raz merker seg at man kan forestiller seg lover som normaliserer eksplisitte liberale tendenser (slaveri nevnes som et eksempel), og at loven, til tross for det Hayek mener, kan være dårlig satt sammen, obskur, og arbitrær.⁴¹ Det at man følger loven, leder ikke nødvendigvis til at man lever i et godt samfunn. Det er noe man vanskelig kan klare seg uten i moderne samfunn, men det kreves mer enn lover for at samfunnet skal fungere på en god måte. Raz mener at Hayek tar lite hensyn til det andre man trenger for å ha et godt samfunn og at han gir loven en for stor betydning: «But here the rule of law is transformed to encompass a form of government by consent and it is this which is alleged to guarantee freedom. This is the slippery slope leading to the identification of the rule of law with the rule of the godd law.»⁴² De fleste ville nok derfor tenke seg at det kreves mer enn allmenne aksepterte lover når det kommer til det gode samfunnet. Men Hayek har allerede gjort et skille mellom nomos og thesis, og denne dualismen inviterer til tanken om at parlamenter skal være forsiktige når de prøver å endre lovene. Det er sant at Hayek ikke tenker seg at alle lover er et resultat av nomos, og at man av og til må rette opp feil i lovverket gjennom lovgivning.⁴³ Men kriteriene for når man bør initiere disse endringene er vanskeligere å komme fram til, og det er vel ingen tvil om dette bør skje i sjeldne tilfeller. Samtidig er det sannsynlig at disse lovene kommer til å være underlegne og basert på dårlig informasjon hvis man sammenligner de med lover som har vokst frem.

Men denne beskrivelsen av lover som en spontan orden, er også potensielt misvisende. Ingen tviler vel på at mange deler av lovverket har vokst frem uten at noen har planlagt det. Men om det er i like stor grad som Hayek hevder, er heller tvilsomt. Judith Shklar mener at Hayek, til tross for at han deler Montesquieus ambisjon om å begrense maktmisbruk, nekter å se at politiske kompromisser spiller en rolle for hvordan lover blir til, og at lover, som en spontan orden, gir et inntrykk av historien av seg selv har ledet lovene i en klok retning.⁴⁴ Dette er nok et mer ensidig syn på hvordan lovene blir til enn man ønsker, og det er en svakhet ved Hayeks system at han ofte ser ut til å argumentere for at lovgivning er negativt. Men rene politiske kompromisser kan ofte være både smidigere og bedre til å justere seg til skiftende omstendigheter enn det lovene som et resultat av kulturell evolusjon er. Men Hayek hadde liten tiltro til politikk generelt og det begrenser de alternativene Hayek så for seg når det kommer til

---

⁴¹ Joseph Raz, *The Authority of Law: Essays on Law and Morality*, Oxford: Clarendon Press, 1979, s. 222 og 224.

⁴² Ibid, s. 227.

⁴³ Skoble, Aeon J. 2006. «Hayek the philosopher of law.» I *The Cambridge Companion to Hayek*, redigert av Edward Feser, s. 174. Cambridge: Cambridge University Press.

⁴⁴ Judith N. Shklar, *Political Thought and Political Thinkers*, Chicago: University of Chicago Press, 1998, s. 24-25 og 27.

å lage lover. William E. Scheuerman mener at det rigide skillet Hayek gjør mellom generelle lover og partikulære befalinger fører til at det eneste utveien, når det kommer til å innføre tiltak som skal forhindre maktmisbruk, er å innføre konstitusjonelle begrensninger som reduserer politikk til et minimum.⁴⁵ Det er derfor et spørsmål om Hayeks lovverk har et for lite bevegelsesrom og om tradisjonen setter for høye grenser rundt lovens handlingsrom.

I lys av den betydningen tradisjon har i dette verket, er det verdt å spørre seg om Hayek er en konservativ tenker. Det har blitt gjort forsøk på å plassere Hayek i den konservative tradisjonen. Hayek deler antagelser fra det som kan kalles for typisk konservativt tankegodt. Kritikken av fornuftens overmot, verdsettelsen av tradisjoner som vokser frem uten at noen kontrollerer denne veksten, preferansen for sakte endringer, er trekk man gjenkjenner fra Burkes filosofi og det er også en passende beskrivelse av Hayeks sene filosofi.⁴⁶ Begge er de også enige om at tradisjonen har ført til mye godt i samfunnet. Uten tradisjoner som aksepterte handel er det vanskelig å se for seg at kapitalismen kunne vokst frem i Vesten, ifølge Hayek. Hayek ser på religiøse tradisjoner som kalvinismen, men han nevner og noe av den katolske tenkning, som nødvendige for at man moralsk kunne akseptere konkurranse og risiko.⁴⁷ Tro, i en eller annen form, var i stand til å skape en orden hvor fornuftige argumenter ikke strakk til.

Men det er samtidig god grunn til å tvile på at Hayek setter pris på tradisjoner. Hayek peker på hvor viktige tradisjoner er, og mener at man behøver disse hvis man vil orientere seg i verden. Tradisjoner hjelper til å støtte opp systemet, men det er deres nytte ligger. Hayeks tanker om tradisjoner er funksjonalistisk, det er som en støtte for et individualistisk og et markedliberalistisk at tradisjoner har en rolle å spille.⁴⁸ Det er nettopp på dette punktet konservative kritiserer Hayek. Roger Scruton bemerker at Hayek velger ut de delene av tradisjonen han liker, sider som gjerne støtter opp om markedet, mens vanskeligere aspekter, blant dem seksualmoral, nasjonalisme, eller villigheten til å ofre livet, utelates.⁴⁹ Men dette burde ikke komme som en overraskelse siden Hayek, til tross for at han benytter seg av konservative tanker, ikke deler mange konservatives mål: «Hayek is quite right in refusing to think of himself as a conservative. He is no defender of authority or hierarchy, nor does he pine for those familial and communal traditions that the conservative critics of liberalism accuse it

---

⁴⁵ William E. Scheuerman, *The End of Law: Carl Schmitt in the Twenty-First Century*, London: Rowman and Littlefield International Ltd., 2020, s. 256.

⁴⁶ J.S. McClelland, *A History of Western Political Thought*, London: Routledge, 1996, s. 396-397.

⁴⁷ Friedrich August von Hayek, *Law, Legislation and Liberty: A New Statement of the Liberal Principles of Justice and Political Economy*, London: Routledge, 2013, s. 237.

⁴⁸ Jessica Whyte, *The Morals of the Market: Human Rights and the Rise of Neoliberalism*, London: Verso, 2019, s. 11-12.

⁴⁹ Scruton, Roger. 2006. «Hayek and Conservatism.» I *The Cambridge Companion to Hayek*, redigert av Edward Feser, s. 224-226. Cambridge: Cambridge University Press.

of having destroyed.»⁵⁰ Som mange konservative tviler Hayek på at fornuften kan ha en konstruktiv rolle å spille i samfunnslivet, og derfor er det også nærliggende å benytte seg av konservative argumenter. Men ingen tviler vel heller på at Hayeks kunnskapsteori, og det at han støtter seg på tradisjoner, er noe annet enn et forsvar for kapitalismen.

5. Konklusjon.

Fundamentet til Hayeks sene politiske filosofi er hans kunnskapsteori. Hayek hadde tidlig i sin karriere tvilt på at fornuften kunne ha en konstruktiv rolle, men der hadde det handlet om økonomi, mens han i sin sene filosofi utvidet denne skepsisen til andre samfunnsområder. Dette gjelder det Hayek oppfatter som det mest grunnleggende byggeblokken i det sosiale livet: At medlemmene av det samme samfunnet følger de samme reglene. Ved å følge regler, anerkjente man at fornuften var begrenset i det sosiale livet, og samtidig skapte man en mulighet til å handle sammen med andre. At man hadde utviklet seg til avanserte, moderne samfunn skyldes at man fulgte regler. Ingen hadde planlagt dette, men hadde allikevel satt i gang en kulturrevolusjon ved å følge regler. Det samme gjaldt for lovene. De var også en del av den samme spontane ordenen som reglene, men i lovverket hadde de fått en institusjonalisert form. Når lovene fungerte på en bra måte, hindret de maktmisbruk fra myndighetenes side. Dette, i korte trekk, er det som tradisjonen har gitt til samfunnet. Men allikevel ser Hayek en form for konstruktiv fornuft som stadig er i ferd med å ødelegge disse tradisjonene. Verket er derfor en påminnelse om dette. Men følgende kritikk meldte seg om Hayeks prosjekt: Har Hayek funnet frem til en tilfredsstillende kulturrevolusjon når han støttet seg på den skotske opplysningen? Var Hayek kanskje ikke noe selektiv når han mente å ha funnet evolusjon som gjaldt for samfunnet? Fantet det ikke andre alternativer som Hayek ser bort fra? Samtidig ser man også hvorfor Hayeks kunnskapsteori fører til denne tankegangen, og det samme gjaldt for Hayeks beskrivelse av lovene. Hayek vil at lovene skal være den fremste støtten i det gode samfunnet, men vi så også at man trengte noe mer for å dekke feilene ved lovene, og at den vanligste måten dette skjer på, politiske kompromisser, er en løsningen Hayek helst vil unngå. Tradisjoner burde være det man fokuserer på. Men til tross for at tradisjoner er viktige, kan man ikke beskrive Hayek som en konservativ. Den konservative kritikken er at Hayek er selektiv når han ser på tradisjonen. Det er ikke tradisjonen i seg selv, men at det er en støtte til det moderne, kommersielle samfunnet, at det verdsettes. Bruken av tradisjonen, som mye annet i Hayek, kan derfor spores tilbake til kunnskapsteorien.

---

⁵⁰ Judith N. Shklar, *Political Thought and Political Thinkers*, Chicago: University of Chicago Press, 1998, s. 28.

Referanseliste:

- Thomas Bierbricher, *The Political Theory of Neoliberalism*, Stanford: Stanford University Press, 2018.
- Caldwell, Bruce, 2006. «Hayek and the Austrian Tradition.» I *The Cambridge Companion to Hayek*, redigert av Edward Feser. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dupuy, Jean-Pierre. 2004. «Intersubjectivity and Embodiment.» *Journal of Bioeconomics*, vol 6 (3), s. 275-294. doi: 10.1007/s10818-004-2926-4.
- Andrew Gamble, *Hayek: The Iron Cage of Liberty*, Cambridge: Polity Press, 1996.
- Gamble, Andrew. 2006. «Hayek on knowledge, economics, and society.» I *The Cambridge Companion to Hayek*, redigert av Edward Feser. Cambridge: Cambridge University Press.
- John Gray, *Hayek on Liberty*, 3. utg. London: Routledge, 1998.
- Friedrich August von Hayek, *Law, Legislation and Liberty: A New Statement of the Liberal Principles of Justice and Political Economy*, London: Routledge, 2013.
- J.S. McClelland, *A History of Western Political Thought*, London: Routledge, 1996.
- Joseph Raz, *The Authority of Law: Essays on Law and Morality*, Oxford: Clarendon Press, 1979.
- William E. Scheuerman, *The End of Law: Carl Schmitt in the Twenty-First Century*, London: Rowman and Littlefield International Ltd., 2020.
- Scruton, Roger. 2006. «Hayek and Conservatism.» I *The Cambridge Companion to Hayek*, redigert av Edward Feser. Cambridge: Cambridge University Press.
- Judith N. Shklar, *Political Thought and Political Thinkers*, Chicago: University of Chicago Press, 1998.
- Skoble, Aeon J. 2006. «Hayek the philosopher of law.» I *The Cambridge Companion to Hayek*, redigert av Edward Feser. Cambridge: Cambridge University Press.
- Whyte, Jessica. 2019. «The Invisible Hand of Friedrich Hayek: Submission and Spontaneous Order.» *Political Theory*, volum 47 (2), s. 156-184. doi: 10.1177/0090591717737064.
- Jessica Whyte, *The Morals of the Market: Human Rights and the Rise of Neoliberalism*, London: Verso, 2019.

